

Tillfällig hantering, förvaring och transport av arkeologiska föremål

Detta rådgivningsblad riktar sig främst till institutioner såsom länsstyrelsen, polisen, kustbevakningen, tullen och personal på museer som i sin yrkesutövning kan komma i kontakt med arkeologiska föremål, men som i sitt dagliga arbete inte har rutin på att hantera och förvara dem.

Föremål av allmänt kulturhistoriskt intresse hittas ibland i marken eller i vattnet och kallas ofta då för arkeologiska föremål. Det kan till exempel handla om föremål som hittas av privatpersoner, företag eller andra institutioner och som enligt lagen ska lämnas in till staten, men även andra typer av föremål som hittats på havsbotten, sjöbotten eller i marken. (se Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.) Det kan också vara beslagtagna föremål under en pågående brottsutredning eller i tullen. Ibland kan sådana föremål av olika anledningar behöva en kortare, tillfällig förvaring innan de kan lämnas vidare till det museum eller plats där de hör hemma. Arkeologiska föremål bär många gånger på värdefull information om vår historia och det är viktigt att de hanteras och förvaras på ett sådant sätt att de inte går sönder, förstörs eller försvinner. Nedan följer generella råd vid tillfällig hantering, förvaring och transport av arkeologiska föremål.

Hantering av föremål

- Hantera föremålen så lite som möjligt för att undvika att de går sönder. Förutsätt alltid att föremålet är skörare än det ser ut.
- All hantering bör ske med handskar då smuts och svett från händerna kan orsaka skador. Använd plasthandskar som går att köpa på apotek.

All hantering bör ske med handskar. Foto: Riksantikvarieämbetet

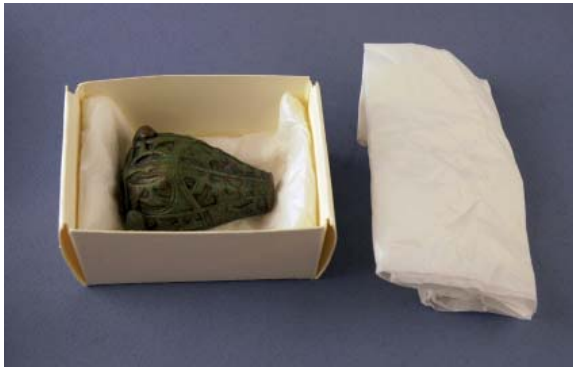
- Stöd föremålet underifrån när det lyfts. Placera det i en låda eller på en bricka som håller upp dess vikt ordentligt. Lyft med båda händerna. Håll inte i utstickande delar som till exempel handtag. Ha gärna ett mjukt underlag, som en filt, på bordet.
- Utsätt inte föremålen för belastning eller tryck. Föremålen kan vara ömtåligare än du tror.
- Om föremålet ska visas upp bör detta göras varsamt, gärna med föremålet liggandes i en låda eller på en bricka.
- Rengör inte föremålen och ta inte bort smuts och korrosion. Risken finns att föremålen går sönder.

Märkning och dokumentation

- Lådor och andra förpackningar märks med arkivbeständig penna, med det som behövs för att identifiera föremålet, till exempel fyndplats, numrering enligt föremålslista eller benämning.
- Märk inte direkt på föremålet.
- Dokumentera gärna föremålen med en digitalbild.

Förvaring

- Föremål placeras generellt plant, i fyndlåda av syrafri kartong.
- Se till att föremålen ligger säkert i lådorna och inte rullar omkring vid hantering. Stöd om nödvändigt med hopknycklat syrafritt silkespapper.

Se till att föremålen inte rullar omkring i förvaringslådan.
Foto: Riksantikvarieämbetet

- Förvara inte stora och tunga föremål i samma låda som en liten och skört då de tyngre lätt kan krossa de mindre. Separera gärna fynden i olika lådor, men märk dem tydligt.
- Använd tillräckligt stora lådor så att föremålet ligger plant på botten utan att hänga ut över kanten. Föremålet riskerar annars att knäckas.

Förvara föremålen plant.

Inte så här.

Foto: Riksantikvarieämbetet

Utan så här.

- Placera fyndlådorna, om det är flera, i en större förvaringslåda.
- Fyll upp tomma luckor i förvaringslådan med till exempel upp- och nedvända kartonger eller syrafritt silkespapper för att fyndlådorna inte skall glida omkring eller välta. Ha gärna lock, som dammskydd.

Fyll upp tomma utrymmen i förvaringslådan.
Foto: Riksantikvarieämbetet

- I vissa fall kan det vara bättre att förvara föremålen i perforerade förslutningsbara fyndpåsar.
- Använd tillräckligt stora påsar så att hela föremålet får plats och märk med arkivpenna

Använd tillräckligt stora förvaringspåsar.

Inte så här.

Foto: Riksantikvarieämbetet

Utan så här.

- Undvik att plocka föremålen upp och ned ur påsarna då det kan orsaka skador och att delar av föremålet lossnar.
- Kontrollera föremålen emellanåt för att se så att inget händer med dem eller att de inte ligger olämpligt.

Metaller

- Arkeologiska metaller är extra känsliga för fukt i luften. Därför bör torra metallföremål förvaras i en så torr miljö som möjligt för att inte rosta. Detta kan åstadkommas i en så kallad torrbox eller i ett förråd med avfuktare. (se nedan)
- Den relativa luftfuktigheten kan mätas med en luftfuktighetsmätare som går att köpa i järnhandeln. Tänk på att luftfuktigheten kan vara mycket hög under sommaren. Den relativa luftfuktigheten bör hållas under 30 %. Det bör dock noteras att nedbrytning även kan ske under detta värde, så lägre luftfuktighet kan i vissa fall vara önskvärd.

Torrbox. Foto: Riksantikvarieämbetet

- En enkel torrbox kan skapas i en plastlåda med tätslutande lock, fylld med torkmedel.
- Torkmedlet ändrar färg när det förbrukas och kan då torkas genom att det läggs i vanlig ugn i ca 100 grader under några timmar (eller enligt anvisningar från leverantören). Torkmedlets effektivitet avtar varje gång som det torkas, så till slut kan nytt torkmedel behöva införskaffas.

Övriga torra föremål

- Föremål som är torra, men inte är av metall, till exempel keramik och glas, bör inte förvaras torrt. Förvara dem istället i syrafria fyndlådor i en större förvaringslåda som ovan.

Trä, läder och textil

- Föremål av trä, läder och textil är ofta fuktiga, speciellt om det är funnet i havet eller i sjön.

- Det är mycket viktigt att våta föremål fortsätter att förvaras vått. Om de torkar ut kan de förstoras och deformeras eftersom det ofta är vattnet som håller upp cellstrukturen.

De två trästyckena var från början i samma storlek. Trästycket till vänster har konserverats. Trästycket till höger har fått torka okontrollerat utan någon konservering och har därmed deformerats och fullständigt förlorat sin ursprungliga form. Foto: Riksantikvarieämbetet

- Förvara våta eller fuktiga föremål i plastbackar med vatten, i dubbla, förslutningsbara plastpåsar med vatten eller täck in dem i våt vadd eller våta textilhanddukar och plast. Se till att hela föremålet täcks av vatten. Ingen del av föremålet får sticka upp ovanför vattenytan eller utanför den våta förpackningen.

Träföremål nedsänkt i vatten. Foto: Riksantikvarieämbetet

- Föremålen skall helst förvaras mörkt och svalt, till exempel i ett kylskåp. Dock bör de inte frysas.
- Kontrollera föremålen regelbundet så att vatten finns och att det inte bildas mögel.
- Föremål som torkat bör inte blötas ned igen.

Förvaringsutrymme

- Om det ofta finns föremål som ska förvaras eller om de är många bör ett förråd inredas som anpassas efter föremålets behov. Ta gärna hjälp av en konservator eller ett museum som är specialinriktat på arkeologi.
- Föremålen kan vara värdefulla och förvaringsutrymmet bör därför vara säkrat mot inbrott och brand och om möjligt klimatstyrt.

Transport av föremål

- Vid transport bör föremålen vara packade på ett sådant sätt att de inte skakar omkring och går sönder. Det görs lämpligast genom att föremålen, om de är torra, läggs i syrafria fyndaskar eller små plastlådor och stöds med hopknycklat syrafritt silkespapper.
- Vira inte in föremålen i silkespappret då det innebär onödig hantering.
- Vattnet kring våta föremål kan hållas ut under transport, men man bör se till att föremålet hålls fuktigt till exempel med hjälp av våt vadd eller handdukar och plast.
- Säkra föremålet så att det inte rullar omkring eller skakar.
- Mindre askar säkras i större så att de inte glider omkring eller välter.

Material/utrustning som är bra att ha

- Opudrade plasthandskar.
- Fyndlådor i syrafri kartong.
- Syrafritt silkespapper.
- Förslutningsbara plastpåsar i polyetenplast (s.k. fyndpåsar)

- Torkmedel. Indikerande kiselgel.
- Rena plastådor med tätslutande lock.
- Arkivbeständiga etiketter.
- Arkivbeständiga märkpenor.
- Polyetenskumplast.
- Bomullstygg, typ lakansväv.
- Enkla digitala luftfuktighetsmätare.

Plasthandskar finns att köpa på apotek. Större plastlådor med lock och luftfuktighetsmätare finns att köpa bland annat på byggvaruhus. Övrigt material går för det mesta lätt att hitta via Internet, i butiker speciellt riktade till museibranschen.

Använd inte:

- Tidningspapper.
- Bomullsvadd som kan fastna i sprickor och utstickande delar.
- Begagnade förpackningar.
- Ulltyg som kan avge skadliga ämnen.
- Frigolit.

Tips!

Ha alltid basutrustning hemma.

Litteratur och länkar

Bohm, C. m.fl. 2005. *Arkeologisk konservering: Från fält till laboratorium*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
<http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/281>

Scott, D. A. & Eggert, G. 2009. *Iron and Steel in Art. Corrosion, Colorants, Conservation*. Archetype Publications Ltd, London.

Tidens tand. 1999. M. Fjaestad (red.). Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
<http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/295>

Uppdragsarkeologi (2 kap, 10–13 §§): Vägledning för tillämpning av kulturminneslagen. 2012. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
<http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/88>

RIKSANTIKVARIÄMBETET

Detta blad ingår i en serie för råd om vård och förvaltning av kulturarvet.

Artikeln är licensierad med CC BY där inget annat anges.
www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/

Riksantikvarieämbetet

Box 1114, 621 22 Visby

Tel: 08-5191 8000. Fax 08-66 07 284

E-post: vardaval@raa.se

www.raa.se